

Uuras Saarnivaara

VOIKO VANHAAN TESTAMENTTIIN LUOTTAA?

Voiko Vanhaan testamenttiin luottaa?

Voiko Vanhaan testamenttiin luottaa?

Uuras Saarnivaara

2025

Copyright © 1982–2002 Uuras Saarnivaara, Ev.lut. Herätysseura
Voiko Raamattuun luottaa?

Copyright © 2023–2025 Mikko Satama

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

2. painos

Toimittanut: Mikko Satama

ISBN 978-951-56-8130-0

LK 22.1

Raamattusitaatit ovat vuoden 1933/38 raamatunkäännöksestä.

Sisällys

Osa 1: Yleinen johdanto9

1. Johdanto	11
2. Erilaisia tapoja suhtautua Raamattuun.....	21
3. Arkeologia ja sen merkitys raamatuntutkimukselle.....	43
4. Jeesuksen ja apostolien raamattukäsitys	57

Osa 2: Johdatus Vanhaan testamenttiin65

1. Vanhan testamentin kaanonin synty	67
2. Vanhan testamentin tekstit ja käsikirjoitukset	77
3. Viisi Mooseksen kirjaa eli Pentateukki.....	93
4. Ensimmäinen Mooseksen kirja	121
5. Toinen Mooseksen kirja.....	203
6. Kolmas Mooseksen kirja.....	237
7. Neljäs Mooseksen kirja.....	241
8. Viides Mooseksen kirja.....	247
9. Joosuan kirja	255
10. Tuomarien kirja.....	265
11. Ruutin kirja	273
12. Ensimmäinen Samuelin kirja	277
13. Toinen Samuelin kirja.....	289
14. Ensimmäinen kuningasten kirja.....	297
15. Toinen Kuningasten kirja.....	315
16. Esran kirja	347
17. Nehemian kirja.....	357
18. Esterin kirja	365
19. Runolliset ja viisaukirjat.....	371
20. Jobin kirja.....	375
21. Psalmien kirja.....	383
22. Sananlaskut	389
23. Saarnaaja	395
24. Korkea veisu (Laulujen laulu).....	399
25. Valitusvirret	403

26. Profeetalliset kirjat	407
27. Jesaja	419
28. Jeremia	439
29. Hesekiel	453
30. Daniel	461
31. Hoosea	483
32. Jooel	489
33. Aamos	493
34. Obadja	497
35. Joonas	501
36. Miika	509
37. Naahum	513
38. Habakuk	515
39. Sefanja	519
40. Haggai	521
41. Sakarja	523
42. Malakia	531
43. Vanhan testamentin ajantieto	537

Osa 3: Testamenttien välinen aika 543

1. Vanhan testamentin apokryfikirjat.....	545
2. Vanhasta Uuteen testamenttiin	551
3. Uskonnollisten olojen historiaa	561
Lyhenteet	571
Kirjallisuus.....	573
Suosittelavaa lisälukemista	592

Alkusanat

Kristitylle Raamattu on uskon ja elämän ylin auktoriteetti, Jumalan ikuinen ja erehtymätön sana, joka on kautta historian johtanut ihmisiä tuntemaan Luojansa ja Lunastajansa. Kuitenkin 1700-luvun lopulta alkaen valistus ja sen pohjalta syntynyt ns. historiallis-kriittinen raamatuntutkimus ovat kieläneet Raamatun paikkansapitävyyden ja jumalallisen alkuperän. Mutta onko tämä ”uusi usko” perusteltu, ja onko sen esittämä kritiikki Raamattua kohtaan paikkansapitävää?

Uuras Saarnivaara päätti ottaa haasteen vastaan. Hän vie tässä kirjassaan lukijan läpi teologian, historian ja arkeologian Raamatulle esittämät haasteet tiedemiehen tarkkuudella ja osoittaa, miten Raamattuun todella voi luottaa. Saarnivaara (1908–1998) oli filosofian ja teologian tohtori, tutkija, kirjailija ja merkittävä hengellinen vaikuttaja. Hän oli yksi aikansa merkittävimpiä perinteisen raamattunäkemyksen puolustajia ja oli monissa asioissa aikaansa edellä. Hänen tarkkanäköisellä teologisella työskentelyllään on pysyvä arvo.

Sen jälkeen, kun kirja alun perin ilmestyi vuonna 1982, on Raamattuun liittyvä tutkimus edistynyt huomattavasti. Siksi tämän kirjan esitystä on täydennetty niiltä osin kuin tutkimus on mennyt eteenpäin, jotta kirja voisi paremmin palvella nykylukijaa ja tuoda Saarnivaaran ansiokkaan teoksen uudelle vuosituhannelle ja uuden sukupolven saataville.

Porissa 2025

TM, DI Mikko Satama

Osa 1:

Yleinen johdanto

1. Johdanto

Raamattu on maailman vaikutusvaltaisoin kirja. Se on levinnyt laajemmalle kuin yksikään toinen kirja koko maailmassa, ja sitä on käännetty useammalle kielelle kuin mitään muuta kirjaa. Itse asiassa koko länsimainen kulttuuri on syntynyt Raamatun ja juutalais-kristillisen maailmankuvan pohjalta. Siksi Raamatun tutkiminen ja tunteminen auttavat ymmärtämään syvemmin ja paremmin juuriamme ja sitä kulttuuria, jonka keskellä elämme.

Raamattua on tutkittu tieteellisesti jo useamman vuosisadan ajan ja se on jatkuvasti laajan mielenkiinnon kohteena. Raamatun tieteellisessä tutkimuksessa *johdanto-opilla* tarkoitetaan sen kirjojen synnyn, luotettavuuden ja näihin asioihin liittyvien ongelmien tutkimista. Kyseessä on kaiken muun Pyhän Kirjan tutkimisen ja teologisen työn lähtökohta ja perustus siinä mielessä, että se johtaa tutkijat joko oikeaan tai virheelliseen käsitykseen Raamatusta. Ja tästä riippuu kaikki muu. On syystä sanottu, että kristillisen kirkon historia on suureksi osaksi Raamatun selittämisen historiaa. Kirkon historia määräytyy näet varsin ratkaisevasti sen mukaan, millaisia ennakkolasenteita ja johtotähtiä sen piirissä noudatetaan Raamatun tutkimisessa.

Johdanto-opin *yleinen osa* käsittelee Jumalan ilmoituksen ja Raamatun kirjoitusten suhdetta – toisin sanoen kysymystä siitä, mikä on Jumalan Hengen inspiraation ja johdatuksen suhde niiden ihmisten osuuteen, jotka ovat laatineet sen eri kirjat. Tähän osaan kuuluvat edelleen kysymykset Raamatun luotettavuudesta, sen tutkimisessa noudatettavista periaatteista ja sen kaanonin (eli ohjeellisen kirjakokoelman) synnystä ja laajuudesta.

Yleisen johdanto-opin piiriin kuuluvat myös kysymykset Raamatun alkukielistä, tekstin säilymisestä sekä arkeologiasta ja sen merkityksestä Raamatun historiallisten tietojen ymmärtämiselle. Johdanto-opin *erityinen osa* käsittelee Raamatun yksittäisten kirjojen syntyä ja sisältöä, niiden kirjoittajia, kirjoitusajankohtaa, historiallisia olosuhteita ja tarkoitusta.

Raamatun eksegeesi eli tekstin tulkinta tutkii ja selittää sen kirjoja yksityiskohtaisemmin. Vanhan ja Uuden testamentin teologia puolestaan tutkii ja esittää sen opetuksia järjestelmällisessä muodossa. Kristillisen julistuksen ja opetuksen tehtävä on soveltaa Raamattua nykyihmisten elämään heidän pelastukseensa ja pyhitykseensä. Eksegeetiikka on teologian tutkimusala, johon sisältyy kaikki Raamatun tieteellinen tutkimus, johdanto-oppi, eksegeesi ja teologia. 1700-luvun lopulta alkaen eksegeetiikka on jakaantunut kahteen päälinjaan: raamatullis-konservatiiviseen ja liberaali-kriittiseen.

Raamatullis-konservatiivisen linjan seuraajat (joihin tämän kirjoittaja lukeutuu) lähtevät siitä uskonvakaumuksesta, että se, mitä Raamattu sanoo itsestään, pitää paikkansa: Se on Jumalan Hengestä syntynyt ehdottoman luotettava sana, joka vaatii uskoa ja kuuliaisuutta, ollen ohjeellinen kaikille ihmisille. Samalla raamatullis-konservatiivit ottavat vakavasti Raamattua koskevan historiallisen, arkeologisen ja muun tutkimuksen. Tosiasiat on näet otettava tosiasioina, ovatpa ne sitten mistä lähteestä tahansa. On kuitenkin tarkoin katsottava, ovatko ne todella tosiasioita vai sellaisiksi väitettyjä olettamuksia ja luuloja. Tällainen kuuluu kaikkeen tieteellisyteen.

Tämän linjan edustajia on 1900-luvulla usein nimitetty fundamentalisteiksi. Nimi on peräisin kirjasarjasta, joka Amerikassa julkaistiin vuodesta 1909 alkaen nimellä *The Fundamentals* (suom. perusteet/perusasiat). Kirjoittajina oli sellaisia sen ajan johtavia raamatullisia teologeja kuin B.B. Warfield, J. Orr, H.C.G. Moule, G. Campbell Morgan ym. Kirjoissa käsiteltiin Raamatun syntyä ja luotettavuutta, Jeesuksen sovitustyötä, uudestisyntymisen välttämättömyyttä ja sisältöä, Jeesuksen toista tulemistä, iankaikkista pelastusta ja kadotusta ynnä muita perustavia kysymyksiä. Alun perin ”fundamentalismi” tarkoitti siis perinteistä evankelista kristillisyyttä, jossa uskotaan Raamattuun luotettavana ja totena Jumalan sanana, erotukseksi liberaalista uskristillisyydestä. Valitettavasti siitä on kuitenkin tullut myöhemmin eräänlainen haukkumasana niitä kohtaan, jotka luottavat Raamattuun totena Jumalan sanana.¹

¹ Ks. tästä esim. Packer, 1963.

Liberaali-kriittinen, itseään usein historiallis-kriittiseksi nimittävä raamatuntutkimus lähtee siitä selviönä pitämästään periaatteesta, että Raamatua tieteellisesti tutkittaessa mitään ylikuonnollisia seikkoja, kuten Jumalan olemassaoloa, ei saa huomioida. Toisin sanoen tutkimuksen on oltava läh-
tökohtaisesti naturalistista. Historiallis-kriittinen suuntaus väittää olevansa ainoa vakavasti otettava tämän alan tutkimus.² Heikki Räisänen mukaan...

Historiallis-kriittinen tutkija ei voi ottaa työnsä pohjaksi Raamatun erehtymättömyyden olettamusta yhtä vähän kuin hän ottaisi Koraa-
nin erittelyn pohjaksi olettamusta sen erehtymättömyydestä. Hän ha-
luaa säilyttää avoimen asenteen sekä Raamattuun että Koraaniin.³

Raamatun lausumille itsestään ei siis saa antaa sen enempää merkitystä kuin sille, mitä Koraani sanoo itsestään. Liberaali-kriittisen suuntauksen edustajilla on poikkeuksetta se ennako-olettamus, että ihmisten kirjoitta-
mana Raamattu on erehtyväinen, koska ”erehtyminen on inhimillistä” (*er-
rare humanum est*). Sitä on siksi käytävä tutkimaan sen luotettavuutta epäillen. Saksalaiset Uuden testamentin eksegeetit Hans Conzelmann ja Andreas Lindemann esittävät liberaali-kriittisten (tavallisesti ”kriittisiksi”
nimittämämme) tutkijoiden yleisen ajatustavan kirjoittaessaan:

Nykyaikaisen eksegeettisen työn lähtökohtana on... aivan yleisesti epäily. Tieteellinen tutkimus asettaa kyseenalaiseksi vanhan kirkon Raamatua koskevan tradition [joka piti sitä erheettömänä Jumalan sanana].⁴

Heidän mukaansa Raamattu eroaa toisista muinaisajan kirjoista vain ”ai-
heensa puolesta”. Esimerkiksi sen ihmekertomuksia ei pidä lukea ”raportti-
na todella tapahtuneesta”. Tulevia asioita ennustavaa profetiaa on pidettävä mahdottomana, eikä Raamatun sellaisia kohtia voida pitää todellisina en-
nustuksina. Räisänen kirjoittaa samassa hengessä:

Kaiken vakavasti otettavan teologian edellytyksiin kuuluu, että perin-
teiset käsitykset tiettyjen Raamatun kirjojen tekijöistä ja syntyajasta on hylätty, ja että Raamatun tunnustetaan sisältävän myös epähistori-

² Heikki Räisänen (1981, s.11) kirjoittaa: ”Muunlaista vakavasti otettavaa raama-
tuntutkimusta kuin historiallis-kriittinen ei... ole olemassa.”

³ Räisänen, 1981, s.38

⁴ Conzelmann & Lindemann, 1977, kirjan alku; mk:Maier, 1978, s.14s.

allista ainesta ja että Raamatun sisäinen epäyhtenäisyys myönnetään... [Tämä] metodinen lähtökohta on kiistaton.⁵

Tämä on siis historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen lähtökohta ja edellytys, ei vasta sen tutkimustulos. Räisänen mukaan raamatuntutkimusta, joka ei omaksu tällaista edellytystä ja lähtökohtaa, ei voi ottaa vakavasti. Liberaali-kriitikot pyrkivät keinolla millä hyvänsä todistamaan sanotun lähtökohtansa ja edellytyksensä paikkansa pitäväksi. Tämä on liberaali-kriittistä ”dogmatismia”. He syyttävät raamatullis-konservatiiveja dogmatismista, mutteivät näe hirttä omassa silmässään. Onko siis ihme, että Raamattuun Jumalan sanana luottavat kristityt eivät voi ottaa historiallis-kriittistä raamatuntutkimusta vakavasti!?⁶

Historiallis-kriittisyydessä on ymmärrettävästikin se maailmankatsomuksellinen ongelma, että jos Jumala on olemassa ja jos hänellä on ollut vaikutusta Raamatun ja Israelin uskon syntyyn, tuottaa tutkimus järjestelmällisesti epätosia tuloksia selittäessään tämän vaikutuksen luonnollisilla syillä. Ateismin/deismin paikkansapitävyys on siten edellytys sille, että kyseinen tutkimus tuottaa oikeita tuloksia. Jos taas ateismi/deismi ei ole totta, ovat tulokset ainakin osittain vääriä. Maailmankatsomuksellisesti neutraalia tiedettä ei ole olemassa.⁷

Toiseksi ei ole olemassa mitään ”puhdasta tiedettä”, vaan kaikki tieteen tekeminen on sidoksissa sen taustalla oleviin filosofisiin lähtökohtaoletuksiin. Tämän tosiasian tunnustamattomuus tai tietämättömyys näistä lähtökohdista ei poista tätä faktaa. Vain kaikkietävä olento voisi tehdä tiedettä irralla perustavista lähtökohtaoletuksista. Paljon sekaannusta syntyy siitä, ettei tunneta tieteenfilosofiaa. Tämä on erityisesti luonnontieteilijöiden ongelma, mutta myös eksegeettien.

Historiallis-kriittisen tutkimuksen naturalistinen lähtökohta, jonka mukaan mitään yliluonnollista ei joko ole olemassa tai sitten sellaisella ei ole ollut mitään vaikutusta tutkimuskohteeseen, on puhtaasti uskonvarainen lähtökohta. Se on aivan yhtä ”uskonnollinen” vakaumus kuin Raamattuun luottavien kristittyjen vakaumus siitä, että kyseessä on Jumalan sanallinen ilmoitus ihmisille.

⁵ Räisänen, 1981, s.120

⁶ Tästä tarkemmin ks.: Puolimatka, 2007, s.287–301; Linnemann, 2001, s.84–86.

⁷ Puolimatka, 2007, s.84–92

Koska mitään maailmankatsomuksellisesti neutraalia tiedettä ei voi olla edes periaatteessa olemassa, olisi tärkeää tehdä selkoa siitä, millaisia uskonvaraisia lähtökohtaolettamuksia kullakin on tutkimusta tehdessään. Tällöin eri lähtökohdista tehdyn tutkimuksen tuloksia voitaisiin paremmin vertailla keskenään niiden selitysvoinan perusteella, miten hyvin ne pystyvät tekemään oikeutta tutkimuskohteelle. Ongelma kuitenkin on, että liberaali-kriitikot pyrkivät usein salaamaan omat uskonvaraiset vakaumuksensa (ateistiset, agnostiset, deistiset) ja väittävät, että vain heidän tavallaan tehty naturalistinen tutkimus voi olla neutraalia ja tieteellistä. Tällainen on epärehellistä ja harhaanjohtavaa. Raamatullis-konservatiivit ovat tässä asiassa avoimempia ja johdonmukaisempia.⁸

Raamatullis-konservatiivit pitävät henkilökohtaista uskoa Kristukseen oikealle teologiselle työlle ehdottoman välttämättömänä (*conditio sine qua non* = ehtona, jota ilman sitä ei voi olla olemassa). Sitä vastoin liberaali-kriittisen linjan edustajat ajattelevat yleensä, että teologinen tutkimus menestyy paremmin ilman uskoa Jumalaan. Joka tapauksessa teologisessa työssä on Jumala-usko pantava syrjään [mutta ei naturalistista uskoa]. Teologin on suhtauduttava tutkimuksensa kohteeseen, myös Raamattuun, ulkopuolisen puolueettoman tarkkailijan tavoin [vaatimus, jota he eivät itse noudata].⁹

Raamatullis-konservatiiviset tutkijat pitävät tällaista mahdottomana. Jumalaan, Kristukseen ja Hänen sanaansa ei kukaan voi suhtautua sivusta tarkkailevan tapaan. Joka tällaista yrittää ja siihen pyrkii, ainoastaan pettää itseään (ja sitä kautta muita). Raamatun tutkija tulee joka tapauksessa ottaneeksi kantaa näihin asioihin tavalla tai toisella, halusipa hän sitä tai ei. Katsomuksellinen neutraalius on myytti.¹⁰ Yleisessä historiassakin pidetään nykyään vanhentuneena ja aikansa eläneenä ajatusta, että historiantutkijan olisi suoritettava työtään henkilökohtaista kiinnostusta vailla olevan ulko-kohtaisen tarkkailijan tavoin.¹¹

⁸ Puolimatka, 2007, s.209–284; sama, 2005, s.63

⁹ Räisänen, 1981, s.11,38

¹⁰ Gustavsson, 1999, s.196

¹¹ Marshall, 1979b, s.29,32,97. Marshall kirjoittaa: ”Historioitsijan määrittely henkilökohtaista kiinnostusta vailla olevaksi tutkijaksi on vanhentunut... Historiantutkimuksen tuloksia ei määrää se vaikutin, joka henkilön johtaa tutkimaan menneitä asioita; ne riippuvat tutkijan tunnollisuudesta, tarkkuudesta ja näkökyvystä... oletamus, että teologista julistusta ja historiantutkimusta koskevat tehtävät eivät sopisi yhteen, on siksi hylättävä.”

Koska johdanto-oppi on raamatullis-konservatiivisenkin käsityksen mukaan tieteellisen teologian haara, siinä on annettava ratkaiseva merkitys varmennetuille tosiasioille. Lähtökohtana on Raamatun teksti, kun se on tarpeen mukaan varmennettu tekstikritiikin eli sen vanhojen käsikirjoitusten vertaillevan tutkimuksen avulla. Tämä teksti on otettava sellaisena kuin se on. Mikäli Raamatun ulkopuolella oleva lähde näyttää sisältävän tiedon, joka on ristiriidassa sen esityksen kanssa, on täysin epätieteellistä ilman muuta päätellä, että tämä ulkopuolinen lähde on oikeassa ja Raamattu väärässä. Asiaa on tutkittava huolellisesti. Kerta toisensa jälkeen on käynyt niin, että Raamatun esityksen virheellisyyttä koskevat väitteet ovat osoittautuneet vääriksi myöhemmin paljastuneiden historiallisten, arkeologisten, luonnon-tieteellisten ym. tosiasioiden valossa.

Lukuisat liberaali-kriittisen tutkimuksen edustajat pitävät menetelmällisenä periaatteenaan epäillä miltei jokaista Raamatun kohtaa, kunnes sen on todistettu pitävän paikkansa. Näin ei kuitenkaan toimita muussa ihmiselämässä. Oikeusvaltioiden tuomioistuimissakin henkilöitä pidetään syyttöminä, kunnes heidät on todistettu syyllisiksi. I.H. Marshall kirjoittaa:

On oikeus ja kohtuus, että Raamatun tekstiä pidetään luotettavana, kunnes on esitetty riittäviä todisteita siitä, että näin ei ole asianlaista. Mikäli päinvastaisesta asianlaidasta ei ole sitovia todisteita, meillä on täysi syy uskoa Raamatun puhuvan totta.¹²

Kriitikkojen taholta on väitetty, että ”Raamatun arvo ei... riipu... sen väitetyistä erehtymättömyydestä.”¹³ – Tällainen väite on outo: Kuinkahan moni todella hyväksyisi käsityksen, että Raamatun arvoon ei vaikuta se, onko se luotettava vai ei, onko se jumalallista totuuden sanaa vai inhimillistä totuuksien ja erheiden sekoitusta? Entä vaikuttaako kriitikkojen omien tutkimusten arvoon se, pitävätkö ne paikkansa vai eivät?

Räisänen väittää, että historiallis-kriittinen ”tutkimus on... osoittanut monet perinteiset käsitykset Raamatun kirjojen synnystä ja luonteesta kestävätkö.”¹⁴ Ruotsin piispaikokouksen raamattukomission julkaisema kirja

¹² Marshall, 1979c, s.134. – Marshall (ja New Testament Interpretation suureksi osaksi muutenkin) ei ole varsinaisesti raamatullis-konservatiivinen, vaan (kuten Räisänen, 1981, s.116, sanoo) edustaa puolinaisia kompromissiratkaisuja.

¹³ Näin esim. Räisänen, 1981, s.9.

¹⁴ Räisänen, 1981, s.9

Onko Vanha testamentti vain kokoelma muinaisia taruja vai onko se historiallisesti paikkansa pitävä ja hengellisesti luotettava kirja?

Historiallinen ja arkeologinen tutkimus on osoittanut kerta toisensa jälkeen Raamattuun kohdistetun kritiikin ja epäilykset vääriksi. Modernissa tutkimuksessa Raamattu on osoittautunut paikkansa pitäväksi myös luonnontieteiden valossa.

Uuras Saarnivaara vie tässä kirjassa lukijan läpi teologian, historian ja arkeologian Raamatulle esittämät haasteet tiedemiehen tarkkuudella ja osoittaa, miten Raamattuun todella voi luottaa.

Uuras Saarnivaara (1908–1998) oli filosofian ja teologian tohtori, tutkija, kirjailija ja merkittävä hengellinen vaikuttaja. Saarnivaara oli yksi aikansa merkittävimpiä perinteisen raamattunäkemyksen puolustajia ja monissa asioissa hän oli aikaansa edellä. Hänen tarkkanäköisellä teologisella työskentelyllään on pysyvä arvo.

BoD

